

Schrijvers en beelders collectief

Onderstroomproven

Onderstroomboven

**KORTE
VERHALLEN**

*Amsterdam
1997* **5.0**

Colofon

Het eMagazine Onderstroomboven is een uitgave van Artscience, een van de uitgeverijen (imprints) van Boekencoöperatie Nederland U.A. (Boekcoop).

Tel: 06 22331342

Het verschijnt als gratis af te laden eBook op www.onderstroomboven.nl en is in papieren vorm te bestellen bij www.boekenroute.nl onder ISBN 9789081753340

of af te laden op www.ola.novaglobe.org en www.boekcoop.novaglobe.org en www.onderstroomboven.nl

De uitgave wordt verzorgd door het schrijvers en beelders collectief Onderstroomboven, onder redactie van Sarah Morton, Gerbrand Muller en Ewout Storm van Leeuwen.

redactieonderstroomboven@gmail.com

Vormgeving: Ewout Storm van Leeuwen

12 juni 2014

Nummer 5.0

Jaargang 2

ISSN 2214-2878

ISBN 978-90-817533-4-0

Oproep voor bijdragen voor nr 6.0

Het zesde nummer krijgt een dubbel thema:

**Voorpublicaties van romans in
wording, en
verhalen uit en over Suriname
(Engels en Nederlands).**

Bijdragen kunt u naar de redactie mailen. De eindredacteur kan u adviezen geven aangaande de redactie. Voorpublicaties liever niet langer dan drie A4tjes (of zes A5jes).

van de redactie

Het thema van dit vijfde nummer is het korte verhaal. Een rustpunt voor de lezer na het stormachtige nr 4.0, waarvan het templaat in de aanloop naar het OLA symposium van 9 december 2013 verschillende keren dramatisch van inhoud veranderde.

Het korte verhaal is een genre dat in het Angelsaksische taalgebied zeer gewaardeerd wordt, maar in Nederland de laatste jaren wat onderbelicht genoemd kan worden. Dit nummer is er geheel aan gewijd. Verschillende auteurs van binnen en buiten het collectief dragen er aan bij.

Kunst bij het schrijven van een kort verhaal is het tot leven brengen van je personages in slechts enkele alinea's, het opvoeren van de spanning, het verkeerde been van de lezer en de "*couleur locale*". De climax valt steevast in de laatste regels.

'O jee,' denkt de lezer en legt het verhaal naast zich neer, wist het zweet van het voorhoofd en is blij dat het uit is. 'Ja ja, dat had ik echt

niet gedacht.'

Dan pakt de lezer het op en begint het korte verhaal opnieuw te lezen: 'Waar zit de kink in de kabel? Waar brengt die schrijver me op een dwaalspoor?'

Even later: 'Ja, hier zou je er uit kunnen halen wat er werkelijk aan de hand is. Knap verborgen!'

In een goed kort verhaal weten knappe schrijvers verschillende werkelijkheden door elkaar te laten lopen. Het is compact schrijven, bijna als een gedicht. Daarom staat er één gedicht tussen het proza.

De redactie is verheugd in dit nummer een paar bijzondere, nooit eerder gepubliceerde (korte) verhalen te kunnen bundelen.

Overigens zijn de eerste verhalen, van Niels Hamel (die van Faas Zwart eigenlijk ook) tamelijk lang, maar zo mysterieus dat we er de serie mee openen.

Ewout Storm van Leeuwen
(hoofdredacteur)

Lezen is: even in een andere wereld wezen

Sarah Morton

Waar voor velen boeken niet meer dan zwarte tekens op een witte achtergrond zijn, zie ik andere werelden, personen, levens. Het is als het ontmoeten van een mens, wat zeg ik: van meerdere personen. Het verhaal waarin ik stap voelt vaak realistischer aan dan mijn dagelijkse leven. Ik zou niet zonder boeken kunnen.

Elk boek bevat een ziel; die van de schrijver. Al heb je iets totaal verzonnen, dan nog geef je iets van jezelf prijs, zeker als je werkelijk staat voor wat je met de wereld deelt.

Een verhaal dat mijn hart weet te bereiken, kan een stempel drukken op mijn leven. Het vergezelt me nog jarenlang en is een plek waar naar ik terug kan keren. Het maakt niet uit hoeveel boeken ik nog lees en hoeveel werelden ik nog ontdek.

Reeds als peuter hadden spannende verhalen een onweerstaanbare aantrekkingskracht voor me. Het begon met de T-rex Ruigtand, uit *Platvoet en z'n vriendjes*.

Vanaf zes jaar speelden zich hele

films en levens af in mijn innerlijke wereld. Ik zou er een boek aan kunnen wijden en betreur het ergens dit niet te hebben gedaan toen. Voor mij waren de personen, dieren, gevoelens en gebeurtenissen levensecht.

Deze wereld is voor mij vaak meer werkelijk dan mijn eigen leven.

In een andere tijd en leven
stappen.

4

Ieder verhaal blijft deel
uitmaken van mijn leven.

Het onderwerp van de literatuur

Gerbrand Muller

‘De climax van een kort verhaal valt steevast in de laatste regels,’ schrijft onze hoofdredacteur in zijn inleiding bij dit nummer. Als de lezer het verhaal uit heeft wist hij het zweet van zijn voorhoofd. Hij is door de schrijver op het verkeerde been gezet en had niet gedacht dat het zó zou aflopen. Knap!

5 Inderdaad worden er verhalen geschreven die aan deze criteria voldoen en het is vaak een genoegen ze te lezen. Maar toch zijn verhalen van werkelijk grote schrijvers anders. Als ze al geleidelijk, vanaf het begin tot vlak tegen het einde, naar een climax voeren en de lezer op het verkeerde been zetten, dan zijn dat bijzaken.

Hoe komt het bijvoorbeeld dat de verhalen in *Dubliners* van James Joyce je altijd weer treffen en ontroeren, ook al herlees je ze voor de honderdste maal? Ik haal het boek uit mijn kast en sla het op een willekeurige plaats open: ‘The Boarding House’. In een pension in

Dublin maakt een keurige commensaal de dochter van de pensionhoudster zwanger. Het meisje had de vrijage uitgelokt en de ingetogen jongeman was voor één keer voor de verleiding bezweken. De pensionhoudster, een nuchtere, struise vrouw, dochter van een slager, gescheiden van haar man toen die was gaan drinken en haar en hun kinderen was begonnen te mishandelen, weet wat haar te doen staat. Ze spreekt een woordje met haar dochter en roept een dag later de commensaal bij zich. Deze keurige jongeman voorvoelt wel voor welke keuze zij hem zal stellen: publiekelijk te schande worden gemaakt en zijn baan verliezen of het meisje trouwen. De lezer voelt het aankomen: er zit voor hem niets anders op dan voor het laatste te kiezen, hoewel hij geen liefde voor het meisje voelt en – in het provinciale Dublin niet onbelangrijk – zij bovendien van lagere stand is.

Terwijl de jongeman de trap afloopt op weg naar het onderhoud met de pensionhoudster, beslaat zijn bril zodat

hij hem moet afdoen en de glazen schoonvegen. 'He longed to ascend through the roof and fly away to another country where he would never hear again of his trouble, and yet a force pushed him downstairs step by step.' Het meisje wacht intussen boven het resultaat van het onderhoud tussen haar moeder en de jongeman af. Eerst huilt ze, maar daarna raakt ze in een dromerige stemming:

'She waited on patiently, almost cheerfully, without alarm, her memories gradually giving place to hopes and visions of the future.'

De laatste regels van het verhaal luiden:

"Polly! Polly!"

"Yes mamma?"

"Come down, dear. Mr Doran wants to speak to you."

"Then she remembered what she had been waiting for."

Een geschiedenis zoals zich vaak in het Dublin van het begin van de twintigste eeuw zal hebben afgespeeld. Wat treft is dan ook niet de uitzonderlijkheid, maar de *gewoonheid* van dit kleine drama. En juist omdat het zo gewoon is treft het des te harder. In dat gewone drama proef je het leven zoals dat in deze toen nog kleine provinciale stad zijn gang gaat. Vaak is dat leven meedogenloos. Twee mensen die niet voor elkaar

geschapen zijn zullen hun verdere leven met elkaar moeten delen nadat hun paden zich op een noodlottige manier hebben gekruist. Het meisje zal eerst wel troost vinden in het mooie dat ze voor zich zag ('the hopes and visions of the future': ongetwijfeld de bruiloft en haar eerste kind), maar later zal zij zich evenals haar man moeten schikken in het bittere bestaan van mensen die vastzitten aan een kleurloos huwelijk.

Het hoort bij het leven van mensen gevangen in hun conventies, het leven dat op de mooie zomermorgen aan het slot van dit verhaal met het geluid van de kerkklokken en de **6** nog frisse zomerlucht hoor- en voelbaar door de open ramen van het pension naar binnen stroomt: 'All the windows of the boarding house were open and the lace curtains ballooned gently towards the street beneath the raised sashes. The belfry of George's Church sent out constant peals, and worshippers, singly or in groups, traversed the little circus before the church, revealing their purpose by their self-contained demeanour no less than by the little volumes in their gloved hands.'

Het leven in het provinciale Dublin dat in de naar binnen stromende zomerlucht

en in het klockgelui tastbaar en hoorbaar wordt is het eigenlijke onderwerp van dit korte sobere verhaal.

Tastbaar en hoorbaar is het leven ook in het geluid van een trein en de daarop door een vrouw fluisterend uitgesproken woorden 'De Fiense' in een verhaal van de twintigste-eeuwse Russische schrijver Leonid Dobytsjin. Daarin gaat een man nadat hij voor zijn examen is gezakt naar bed, wordt uren later wakker en gaat naar buiten. Zijn hospita zit daar gehuld in een grote omslagdoek op een traptree en geniet van de stilte:

7 'Timofejev ging een treetje
boven haar zitten en zweeg. Zo
zaten ze sprakeloos en roerloos

met hun ogen naar de hemel gericht.
Heel in de verte floot een trein. Zijn
hospita zuchtte zachtjes en fluisterde:
"De Fiense."

"Wat Fiense?" vroeg Timofejev
fluisterend.

"De Fiense spoorwegen." *)

In het geluid van de trein en de door de vrouw fluisterend uitgesproken woorden 'De Fiense' proef en voel je het leven in zijn raadselachtige schoonheid. Dat leven, wonderbaarlijk, zo bitter als het soms mag zijn, is het eigenlijke onderwerp van de literatuur. Schrijvers

hebben op oneindig veel verschillende manieren een glimp van die schoonheid weergegeven.

*) De verhalenbundel *Ontmoetingen met Liz* werd in 1993 door de Wereldbibliotheek uitgegeven in een vertaling van Helen Saelman, Arie van der Ent en Jan Timmers. De titel van dit verhaal luidt 'Timofejev'.

Mist

of

De tand

Niels Hamel

Het dorp leek wat slordig tegen de heuvels geworpen. Te midden ervan was een plein en daar stond een kermis. Rondom waren de heuvels gedompeld in een grijze mist. Grijs dat zich voortzette in nuances van donkerder grijs tot bijna zwart. Bij nader inzien was het geen kermis maar een circus. Heel klein, met wat clowns, een pony en een paar geiten. Het vormde de enige kleur in het dorp.

Eigenlijk had ik wel even willen gaan kijken. Maar eerst wilde ik verder over de bergen die zich dwars door het land, steeds hoger en verder uitstrekken, wel honderden kilometers naar het zuiden. Ik wilde geen mensen zien, geen huizen en auto's, maar weiden, bossen, lieflijk murmelende beekjes of woest stromende rivieren en watervallen. Ik wilde slapen in zacht gras en me door de zon laten verwarmen. **8**

De weg waarover ik het stadje verliet kronkelde als een iets lichter grijze slang door het grijze landschap en alleen vaag nog kon ik door de mist de contouren zien van de heuvels die steeds hoger rondom mij oprezen.

Mist is gewoonlijk van tijdelijke aard, maar die dag leek er geen eind aan te komen. Bij vrienden iets verder naar het noorden, waar ik die zon en dat zachte gras al hoopte te vinden, was ik tenslotte weggetrokken om verder te zoeken in het zuiden. Oh, die warmte en zachtheid was er wel bij mijn vrienden, maar buiten pakten de grauwe wolken zich samen en hoewel er daar geen mist was, stroomde de regen gestadig en deed de bomen druipen, de bomen die nog maar weinig blad hadden, hoewel het al bijna juni was. Ook nu moest ik de ruitenwissers aanzetten om iets te kunnen onderscheiden.

Zodra ik de omgeving van het dorp had verlaten bevond ik mij volkomen alleen. Er was geen enkel ander levend wezen in de verste verte te bekennen, voor zover ik kon zien. Ik vorderde maar langzaam. De weg was slecht onderhouden en het ontbreken

van belijningen en waarschuwingsborden dwong mij tot uiterste concentratie.

Met mijn neus gedrukt tegen de voorruit en turend door de mist, stuurde ik de auto door de bochten. Steeds opnieuw hoopte ik ergens een van die veilige havens te vinden die ik mij nog zo goed kon herinneren van vorige reizen. (Een klein hotel, bescheiden maar toch duidelijk aanwezig vanwege de met zoveel smaak gearrangeerde bloemen in potten langs het terras). Maar zelfs al had ik het geluk zo'n idyllische plek te vinden, dan zou ongetwijfeld de charme ervan door de mist te niet worden gedaan.

Uren moet ik zo gereden hebben. Het begon al donker te worden. Ik maakte mij zorgen of ik ooit de mij gedroomde slaappleats en maaltijd zou kunnen vinden voor het donker werd. Inmiddels was de mist niets minder geworden. Ik had de koplampen van de auto ingeschakeld en hoewel het niet later kon zijn dan vier uur 's middags, kreeg ik het gevoel alsof ik door een ondoordringbare duisternis reed.

Bijna was ik het bord voorbij gereden. Het stond iets hoger, op een rotspunt aan de kant van de weg. 'Carveilt' of zoiets stond erop. Een houten bord waar de verf van afbladderde. Maar eronder was nog een bord, weliswaar veel kleiner, en daarop stond het woord 'hotel' en een zwarte pijl die naar boven op de heuvel wees. Een smalle weg klom omhoog. Ik draaide de auto en begon naar boven te rijden. De mist scheen zo mogelijk nog dichter te worden. Hoewel de koplampen van de wagen op groot licht stonden, lukte het maar amper om door de grijze brij te dringen die als een muur om me heen stond.

Het duurde langer dan ik verwacht had, maar uiteindelijk kon ik voelen dat de wielen vlakke grond hadden gevonden. Zo slecht was het zicht, dat ik genoodzaakt was de auto stil te zetten, eruit te stappen en op de grond te knielen om te weten waar ik mij bevond. Betonnen tegels of platte stenen gemaakt door mensenhanden. Ik bevond mij op een plein. Mijn ogen waren wat gewend aan de grijze duisternis en ik ontwaarde het silhouet van een kerk en huizen. Het had geen zin de auto verder te rijden. Ik duwde het portier dicht en begon moeizaam mijn weg over het plein te zoeken. Met een kleine zaklantaarn voor mij uit schijnend op het plaveisel onder mij, bewoog ik mij voetje voor voetje in de richting van de huizen die rond het plein stonden. Echt donker was het niet. De mist die me rondom aan alle kanten insloot droeg nog iets van licht in zich, alsof het de dag erin had opgeslagen.

Uiteindelijk bevond ik mij, voor zover ik kon nagaan, aan de rand van het plein, vlak voor de gevel van een huis. Met moeite kon ik de woorden Hotel Restaurant

ontcijferen. Dat kwam niet door mijn ogen of door de mist, maar vanwege de staat van onderhoud waarin de voorgevel zich bevond. Het vaal grijze pleisterwerk had, daar waar de woorden erop geschilderd waren, op diverse plaatsen los gelaten en had daarbij stukken van de tekst mee genomen. Van de afgebladderde verf rond deuren en ramen was nog iets van een vaalgroene kleur te herkennen. Verder zag het gebouw eruit alsof het in geen tientallen jaren gebruikt of bewoond was geweest.

De moed zonk mij in de schoenen. Vertwijfeld keek ik om mij heen naar de andere huizen en de kerk die iets verderop stond en waarvan ik, ondanks het slechte zicht, nog net het silhouet kon onderscheiden. Maar niet alleen was er geen levend wezen of enig teken ervan te bekennen, ook van de huizen er omheen waren ongetwijfeld alle ramen met stevige luiken afgesloten en mocht er al enig licht ergens daarachter aanwezig zijn, dan drong dat door geen spleetje of kiertje naar buiten.

Het had weinig zin te pogen erachter te komen of er achter de deur, waar ik voor stond, zich enig leven zou bevinden. Ondanks dat kon ik niet nalaten er voorzichtig een lichte duw tegen te geven. Tot mijn verbazing week ze zonder enige moeite naar binnen open en keek ik in een redelijk onderhouden, maar zeer ouderwetse gelagkamer. Op hetzelfde moment stond er een vrouw voor me. Ze lachte – of leek dat maar zo, kreeg ik die indruk door de ene vooruitstekende tand die tussen haar lippen zichtbaar was?

10

Op mijn vraag naar een kamer en iets te eten knikte ze, draaide zich om en ging me voor naar binnen. Ze liep met grote mechanische stappen, alsof ze werd voortgedreven, en zo snel dat ik moeite had haar bij te houden. Een ogenblik vroeg ik mij af of de vrouw een prothese had, maar aangezien ze niet mank liep, zou deze zich aan beide benen moeten bevinden. Bovendien logenstrafte de snelheid waarmee zij zich voortbewoog en de trap beklom die veronderstelling. Omdat ze een tot op de enkels reikende versleten grijze jurk droeg met daarover een grijs schort was er weinig anders van haar lichaam te onderscheiden.

Ik volgde haar terwijl ik mij nog eens verbaasd omdraaide naar de gelagkamer, die, hoewel oud, er in tegenstelling tot het vervallen exterieur voldoende zindelijk uitzag.

Aan het eind van een gang opende de vrouw een deur en meteen staarde ik in het verschrikte gezicht van een naar schatting achttienjarig meisje, gekleed in een lichtblauwe jurk, die op een twijfelaar zat en krampachtig een pop en een bruine beer in

haar armen klemde. Snel griste de vrouw enkele speeldieren en kledingstukken bij elkaar, propde ze in de armen van het verschrikte kind en joeg haar de kamer uit, kwetterend in het dialect van de streek. Hier en daar werden wat dekens recht getrokken en kussens opgeschud en terwijl ik nog steeds in een staat van verbijstering en schaamte (vanwege mijn storende entree) in de gang achterbleef, holde de vrouw met veel kabaal de trap af om even later met een bezem terug te komen en geroutineerd het piepkleine kamertje schoon te vegen, waarbij ze aldoor op een schelle toon bleef mopperen. Het meisje was inmiddels spoorloos verdwenen.

Toen de vrouw tenslotte was weggegaan kon ik de deur sluiten en mij op het bed uitstrekken. Ik kon me niet aan de gedachte onttrekken dat ik de slaapkamer van dat arme kind in beslag had genomen en dat zij nu de nacht in wie weet wat voor primitieve omstandigheden zou moeten doorbrengen. Ik keek om me heen in de schaars verlichte kamer. Er hing een kindertekening en twee geschilderde portretten van ouderen die mij streng aankeken. In de kamer was nog iets van de geur van het meisje.

11 Ik werd in mijn mijmeringen gestoord door een klop op de deur. De vrouw stond iets verderop in de gang toen ik open deed. Met een vinger wees ze naar haar mond en met de ander naar de trap. Ik volgde haar naar de gelagkamer. Ik ging aan een tafel zitten. Er brandde weinig licht. Behalve ikzelf waren er geen andere gasten. De vrouw kwam weer binnen en plaatste een terrine met soep op de tafel, ging op een stoel bij het raam zitten en keek toe terwijl ik at. De soep was lauw. Het was een soort aardappelsoep, niet onsmakelijk trouwens. De vrouw had nog steeds geen woord gezegd, maar zodra ik naar haar keek vertoonde ze meteen die wonderlijke grijns waarbij haar ene tand zichtbaar werd. Ik kwam tot de conclusie dat ze wel degelijk naar me lachte.

Buiten was het inmiddels volkomen donker. Ongetwijfeld mistte het nog steeds, want de duisternis was zo intens, dat het leek alsof de ramen door zwarte kleden verduisterd waren. Toch bedekte niets, zelfs geen vitrage, de vensters. De stilte begon pijnlijk te worden.

‘Wat een mist’, zei ik, om maar wat te zeggen.

‘Ja’, zei de vrouw. ‘En voorlopig zal die nog wel blijven.’ Weer lachte ze naar me en tegelijkertijd knipoogde ze.

Die lach en die knipoog veroorzaakten een rilling over mijn rug. Ineens kreeg ik het koud. Zelfs keek ik even naar de kachel om te zien of hij brandde. Hoewel dat natuurlijk onzinnig was in de zomer.

De vrouw kwam naar mijn tafel en nam mijn bord en de soep met zich mee. Haar nabijheid, toen ze zich over de tafel boog om mijn bord weg te nemen, had een vreemd bedwelmend effect op me. Het was alsof haar gehele persoon wierook uitwasemde en ik kon niet helpen even mijn adem in te houden. Het is een van die luchtjes die ik nauwelijks kan verdragen. Ze was alweer terug nog vóór ik volledig op adem had kunnen komen. Terwijl zij een bord met aardappelen en vlees op tafel zette knipoogde ze opnieuw naar me, zonder verder iets te zeggen. Op dat moment werd ik me bewust van het meisje dat bij de deur stond en naar me keek. Toen ik haar blik beantwoordde schrok ze en tegelijkertijd hoorde ik de vrouw naar haar schreeuwen. Dodelijk verschrikt verdween ze, terwijl ik mijn best deed haar snel nog even bemoedigend toe te lachen. Liever had ik gehad dat zij me aan de tafel zou hebben bediend. Iets van een frisse wind had ik wel nodig.

‘Rustig avondje,’ probeerde ik maar weer. ‘Weinig volk.’ Het was geloof ik zaterdagavond.

12

‘De mensen slapen,’ antwoordde ze en weer bespeurde ik een vleugje wierook toen zij mijn leeggeeten bord weghaalde.

Ik liep naar het raam en probeerde er doorheen te kijken, maar ondanks mijn verwoede pogingen lukte het mij niet om ook maar iets van de buitenwereld te onderscheiden. Een benauwd gevoel bekwam me. Het greep me als het ware bij de keel en in een impuls liep ik naar de deur en wilde die wijd open gooien, maar hoe ik ook aan de deurknop rukte, er kwam geen beweging in. Wat is dit? Was ik dronken? Nee, ik had niets gedronken bij het diner en toch was het alsof een wolk mijn geest bedwelmde en me daar ter plekke leek vast te houden en te omvatten. Tevergeefs probeerde ik de deur te openen. Paniek beving me. Ik wilde me erop werpen en hem met mijn vuisten aan gruzelementen slaan.

Maar ineens kwam ik tot mezelf. Het werd weer helder om me heen.

Ik zag de gelagkamer weer rustig en beseftte tegelijkertijd dat het natuurlijk heel gewoon was dat de deur op slot was gedaan. Ik keek op mijn horloge. Het was elf uur. Heel gewoon in zo'n dorp om dan te sluiten. Ik wiste het zweet van mijn voorhoofd en terwijl ik daar stond uit te blazen nog altijd verbaasd over hoe ik mij toch zo had kunnen opwinden, zag ik dat de vrouw vlak achter mij stond. Lachte ze? Of niet?